

ישעיהו פרק מ פסוקים א-יא

הנבואה הפותחת את הפרק 'נחמו נחמו עמי', מברשת על תום העונש וריצויו, על סיום תקופת גלות בבל ועל השיבה לארץ ישראל ולירושלים. נבואה זו היא הראשונה מ'שבע דנחמתא' – שבע ההפטרות שתיקנו חכמים לקרוא לאחר שלושת השבועות של ימי בין המצרים. הנבואה הפכה במשך הדורות לסמל האמונה והציפייה לנחמת ישראל, ואף העניקה לשבת בה היא נקראת את שמה – 'שבת נחמו'.

שאלות מכוונות למידה

מהי האמירה המושמעת בכל אחד מן הקולות בפסוקים א – יא?
כיצד קשורות ארבעת האמירות זו לזו?

הקדמה לנבואות הנחמה של ישעיהו

ישעיהו ניבא את נבואותיו בימי עוזיהו יותם אחז וחזקיהו בסוף המאה השמינית ותחילת המאה השביעית לפני הספירה (סביב שנת 700 - לפני הספירה). בימיו התרחשה גלות עשרת השבטים לאשור (722-). החל מפרק מ' מנבא ישעיהו נבואות נחמה על השיבה מגלות בבל וזאת בטרם ארעה גלות זו. יש לשים לב שהתלמידים מבחינים בין התקופות השונות, והגלויות השונות. לדיון בסוגיית נבואות הנחמה של ישעיהו ניתן לעיין במבוא של **עמוס חכם** לפירוש ישעיהו בסדרת דעת מקרא עמ' 7-10 14-16. מדבריו שם בעמ' 10 :

'לאחר שקיבל חזקיהו בכבוד וברצון את שליחי מרודך בלאדן מלך בבל, ניבא לו ישעיהו על גלות בבל העתידה (יש' פרק לט). משמע מכאן שקיומן המלא של נבואות הפורענות לאויבי ישראל ושל נבואות הנחמה לישראל נדחה לימי הגאולה מבבל. ... לאחר הנבואה על גלות בבל (בפרק לט), סודרו הנחמות המכוונות מעיקרן לגאולה מבבל.'

הפרק מתחלק לשלושה חלקים.

חלקו הראשון פסוקים א – יא עוסק בקריאה לנחמה ופוחח במילים 'נחמו נחמו עמי'. חלקו השני של הפרק (יב-כו) עוסק בגדלות ה' ובאפסות האלילות ואת חלקו השלישי (כז - לא) עוסק בתחושת הייאוש של עם ישראל ובדברי תקווה ועידוד של הנביא. התלמידים ילמדו את חלקו הראשון של הפרק (א-יא) בלבד

א-יא: ארבעה קולות של נחמה

החלוקה, וכן חלק מהסברי הפסוקים, ע"פ פירוש 'דעת מקרא', עמוס חכם, ירושלים תשס"ב. ניתן

להיעזר גם בדף הלימוד בתוכנית "מתן על הפרק"

<p>(א) נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמֶר אֱלֹהֵיכֶם: (ב) דַּבְּרוּ עַל-לֵב יְרוּשָׁלַם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מְלֵאָה צָבָאָה כִּי נִרְצָה עֹנָה כִּי לְקַחְהָ מִיַּד ה' כַּפָּלִים בְּכָל-חַטָּאתֶיהָ: ס</p>	<p>הקול הראשון</p>
<p>(ג) קוֹל קוֹרָא בַּמִּדְבָּר פִּנּוּ דֶרֶךְ ה' יִשְׂרוּ בַּעֲרָבָה מִסְלָה לְאֱלֹהֵינוּ: (ד) כָּל-גֵּיא יִנְשָׂא וְכָל-הַר וְגִבְעָה יִשְׁפְּלוּ וְהָיָה הָעֵקֶב לְמִישׁוֹר וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה: (ה) וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל-בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דַּבֵּר: פ</p>	<p>הקול השני</p>
<p>(ו) קוֹל אֹמֵר קְרָא וְאֹמֵר מָה אֶקְרָא כָּל-הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל-חֲסִדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה: (ז) יִבֶּשׂ חָצִיר נֶבֶל-צִיץ כִּי רוּחַ ה' נִשְׁבָּה בּוֹ אֲכַן חָצִיר הָעֵס: (ח) יִבֶּשׂ חָצִיר נֶבֶל צִיץ וְדַבְרֵי-אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: ס</p>	<p>הקול השלישי</p>
<p>(ט) עַל הַר-גִּבְעָה עֲלִי-לֶךְ מִבְּשָׂרֶת צִיּוֹן הָרִימִי בִּכְף קוֹלְךָ מִבְּשָׂרֶת יְרוּשָׁלַם הָרִימִי אֶל-תִּירְאֵי אִמְרֵי לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם: (י) הִנֵּה אֲדַנִּי ה' בַּחֲזֶק יָבוֹא וְזָרְעוּ מִשְׁלָה לּוֹ הִנֵּה שָׂכְרוּ אֶתוֹ וּפְעַלְתּוֹ לְפָנָיו: (יא) כָּרְעָה עֲדָרוֹ יָרְעָה בּוֹרְעוֹ יִקְבֹּץ טְלָאִים וּבְחִיקוֹ יִשָּׂא עֲלוֹת יִנְהַל: ס</p>	<p>הקול הרביעי</p>

בנבואה זו יש ארבעה קולות- קריאות של דברי נחמה:

קול ראשון

בפסוקים א-ב נשמע קול ה', המצווה על עם ישראל להתנחם ולדבר על לב ירושלים (לחילופין קול המצווה את עם ישראל לנחם את ירושלים). בפסוקים אלו מופיע הסיבה לקריאה – 'מלאה צבאה נרצה עונה' - ירושלים ריצתה את תקופת העונש שלה. (צבאה – הזמן הקצוב לה לעונש) מקול זה עולה בבירור כי זמן הגלות קצוב וירושלים עתידה להיבנות מחדש. הדברים המדויקים שצריכים להיאמר לירושלים לא מוזכרים באופן מפורש בפסוקה זו והנחייה היא לומר דברי נחמה.

העשרה: היישוב מבשרת ציון במבואות ירושלים קרוי על שם פסוקים אלו בישיבה.

קול שני

בפסוקים ג-ה נשמע קול המצווה לסלול במדבר דרך ישרה ללא עליות ומורדות לה'. כבודו של ה' עתיד להתגלות בדרך זו וכל בני האדם יראו 'כי פי ה' דבר'. הדרך עתידה לעבור במדבר. מכיוון שהנבואה עוסקת בחזרה מבבל לירושלים יש להניח, שהמדבר מרמז למדבר גיאוגרפי בין א"י לבבל. עם זאת, הקב"ה אינו זקוק באמת לסלילת דרך, ולכן יש לראות ביישור הדרך מטפורה לחזרתם המהירה והישירה, ללא מכשול, של ישראל לארצם.

תיאור הגאולה בקריאה זו מזכיר את גאולת מצרים בנקודות הבאות.

- כשם שביציאת מצרים הלכו במדבר, כך גם לעתיד: "במדבר פנו דרך ה'" (ג').
- כשם שביציאת מצרים נגלה ה' לעיני הגוים (מצרים) ולעיני כל ישראל (שמות כ"ד, י"ז)- כך גם לעתיד: "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו" (ה').
- כשם שביציאת מצרים יצאו ברכוש גדול (בראשית ט"ו י"ד)- כך גם לעתיד: "הנה שכרו איתו ופעולתו לפניו" (י').

השוואת הגאולה העתידה לגאולת מצרים מופיעה בנבואות נוספות. גאולת מצרים מסמלת את יכולתו של הקב"ה לגאול את עמו, עם של עבדים, מתוך אימפריה עצומה. הקב"ה מזהה את עצמו כמי שהוציא את ישראל ממצרים "אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך ממצרים מבית עבדים". יציאת מצרים מבטאת את כוחו של הקב"ה את השגחתו ואת בחירתו בעם ישראל (ראו רמב"ן שמות כ, ב). עם ישראל חוגג את כל אלו מדי שנה בחג הפסח. הנבואה מרמזת שכשם שהקב"ה הצליח בעבר להוציא עם עבדים ממלכת מצרים הגדולה והחזקה, כך הוא יוציא את ישראל מן הגלות.

קול שלישי

בפסוקים ו-ח נשמע קול המצווה לקרוא ולומר אמירות העוסקות בקטנות האדם באמצעות השוואתו לצמחים הנובלים במהירות.

כיצד קשור קול זה לנבואות הנחמה?

תלמידי 3 יח"ל יסתפקו באחד הפרשנים. תלמידי 5 יח"ל יכירו את שני הפירושים.

רש"י

(ו) קול - מאת הקב"ה אומר אלי קרא: ואמר - רוחי אליו מה אקרא והקול משיבו: זאת קרא - 'כל הבשר חצירי כל המגביהים תהפך גדולתם ותהיה כחציר, (ד"א כל הבשר חציר) סוף אדם למות לפיכך אם אמר לעשות חסד הרי הוא כצניף השדה אשר ימולל ויבש ואין לסמוך עליו שאין בידו לקיים, שמא ימות שכשיבש חציר נבל ציץ, כן כשמת האדם בטלה הבטחתו אבל דבר אלהינו יקום כי הוא חי וקיים ובידו לקיים לפיכך יעל הר גבוה עלי בשרי מבשרת ציון' כי מפי החי לעולם היא הבטחת הבשורה:

פירוש רש"י עוסק בקטנות האדם, כל אדם באשר הוא, המתבטאת בשבירותו ובאובדנו המהיר. ממילא הבטחתו של האדם מוגבלת. אל מול הבטחות האדם עומד הקב"ה ודברו – שקיים לעולם.

מצודת דוד

(ו) קול אומר קרא - קול נבואה אומר להנביא קרא והכרז ברבים : ואמר - כאלו הנביא שואל מה אקרא וקול הנבואה משיבו קרא לאמר כל הבשר חציר ר"ל כל העמים שיבואו עם גוג על ירושלים למלחמה יבולו ויכמשו כחציר : וכל חסדו - ר"ל ואף אם מי מהם עשה חסד מה לא יחשב למאומה ויהי כצניף השדה הכמוש מהר כי מאד הרעו לישראל והכריע הכף :
(ח) יבש חציר - העם הזה יתיבש כחציר ויכמוש כצניף וכולם יאבדו ודבר ה' שהבטיח על ידי הנביאים יתקיים לעולם ולא יוכלו לבטל דבריו :

פירוש מצודות עוסק באובדנם של אויבי ישראל בבוא הגאולה. לפי דבריו הבטחתו של הקב"ה בדבר אובדנם של אויבי ישראל תתקיים. על פי שני הפירושים עומדת גדולת ה' אל מול קטנות האדם ובכך היא מבטיחה את אפשרות של גאולת ישראל.

קול רביעי

בפסוקים ט-יא נשמע קול מבשרת ירושלים, המודיע שהנה כבר קרב ובא כבוד ה' השב אל ירושלים, ואתו שכר לשלם לירושלים, ואתו עמו שבי הגולה. הנביא מצייר את הקב"ה בשתי תמונות : מנהיג המפלס את דרכו בכוח הזרוע ומתגלה במידת הדין, רועה המנהיג את צאנו ובזרועו מקבץ את הטלאים מתגלה במידת הרחמים.

סיכום:

ארבע הקולות בנבואה מבשרים את בוא הגאולה באופן מדורג
קול ראשון מודיע שיש לנחם את ירושלים – תם עונשה. הקול לא אומר מה יש לומר לירושלים.
קול שני קורא לפלס דרך לה'.
קול שלישי עוסק בתוקפן של הבטחות ה' (בכלל, ובהקשר בפרק – הבטחתו לגאולה בפרט)
קול רביעי חושף את הקריאה שיש להשמיע לירושלים – 'הנה אלוקיכם'. הקול מתאר כיצד יופיע אלוקים.

להעמקה: שתי התמונות השונות בפסוקים י ו-יא

הקב"ה מתואר כבורא כל העולם וכמי שאין מי שישווה לו כלל. ואף על פי כן אין הוא מופיע כמלך עריץ שרק כבודו חשוב בעיניו אלא להיפך - הוא דואג לחלשים כרועה הרועה את צאנו ונותן ליעפים כח. הגיע זמן הנחמה. הנביא פונה ליושבי ירושלים ומבקש מהם להכריז על ביאת המלך הגדול בעולם, הקב"ה. ביאתו מתוארת בצורה רבת רושם. הדרך נפרשת לפניו באופן ניסי כאשר כל הרכסים הופכים למישור והעמקים מתגבהים על מנת לקבל את פניו, פני המלך אדון הכל. ישנה הדגשה גדולה בדברי הנביא לעוצמתו האינסופית והנצחית של הקב"ה, זאת לעומת חדלון האישים של כל הברואים קרוצי החומר שאינם אלא כחציר מבלבל אשר בנשוב הרוח בו יבש

ונובל. בזה שונה הקב"ה אף מכל אלילי העמים שאינם אלא מעשי בני אדם המוגבלים בכוחם. אין באמת למי לדמות את הקב"ה הכל יכול, השולט על כל העולם והוא אינו אלא קדוש ונבדל (כה). ובאמת מתוך ההבנה שהקב"ה גדול ועצום כל כך היינו מצפים לראותו כמרוחק ונישא, כמלך עריץ וגאוותן שרק כבודו חשוב בעיניו ואין לו כל שיג ושיח עם בני אדם נמוכים ושפלים קרוצי חומר. אולם, אין אלוקינו מתואר כך. הנביא מדמה אותו לרועה צאן המטפל דווקא בטלאים החלשים שצריכים תמיכה ועזרה וההולך באיטיות עם העיזים ההרות לבל יפילו את עובריהן (יא). הקב"ה הוא הנותן כוח ליעפים והמרבה את עוצמתם של אלו החלופים הזקוקים לעזרה (כט). זוהי עוצמתו של אלוקינו ש"במקום שאתה מוצא גדולתו דווקא שם אתה מוצא ענוותנותו" (פסיקתא זוטרתי עקב טו) ואין בכך כל פגיעה בכבודו, אלא דווקא בכך ניכרת גדולתו.

הרב משה כהן, [גדולה וענווה במקום אחד](#), תנ"ך הרצוג

הקשר כללי [רשות]

הנציב הבריטי קורא את הפטרת נחמו

בשבת 'נחמו' התר"ף (1920) הגיע הנציב הבריטי הלורד סמואל, יהודי וציוני, לבית הכנסת 'החורבה' בעיר העתיקה, ונתכבד בהפטרה – "נְחַמוּ נְחַמוּ עַמִּי, יֹאמֶר א-לֵהִיכֶם; דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַם וקראו אליה... " (א-ב).

הקהל פרץ בבכי מרוב התרגשות. אחרי אלפי שנות גלות, נדודים ודיכאון, עומד מושל יהודי בירושלים מכוח הצהרת בלפור והחלטת 'חבר הלאומים', בדומה לזרובבל (ולנחמיה), בתחילת בית שני.

הרב ד"ר יואל בן נון, [הוגים כנביאים](#), "תנך הרצוג"

יאוש ותקווה - שואה ותקומה

מובאים כאן דברים שסיפר ר' יונה עמנואל בערב פסח תשמ"ה, בדרשה שנשא בסעודת ברית המילה של נכדו, הסעודה נערכה בביתו של ר' יונה מוקדם בבוקר, כדי להספיק לסיימה לפני סוף זמן אכילת חמץ. את הדברים, אותם היא מספרת כל שנה בליל הסדר, העבירה אל הכתב בתו מרים וייטמן (וע"ע "יסופר לדור" עמ' 163)..

ר' יונה עמנואל זצ"ל

אני רוצה לספר את מה שאירע לי היום לפני ארבעים שנה. את סיפור אותו יום לא הייתי יכול לספר עד עתה. לא סיפרתי אותו לאשתי, לא סיפרתי אותו לילדי, לא סיפרתי אותו לאיש. לא יכולתי לראשונה אני מרגיש עתה, בברית המילה של נכדי ..., שאני יכול לספר את אשר אירע באותו היום. באותו ערב פסח של שנת תש"ה יצאתי מוקדם בבוקר לעבודת הפרך במחנה ברגן בלזן, כפי שיצאתי בכל יום בשנתיים האחרונות. חזרתי בלילה, ליל חג הפסח, שבור ורצוף, כפי שחזרתי שבור ורצוף בכל ערב בשנתיים האחרונות. הייתי בן 19. אבי כבר לא היה בין החיים. אחי הבכור אלחנן כבר לא היה בין החיים. אחי הקטן שלום כבר לא היה בין החיים. אחותי הקטנה בתיה כבר לא הייתה בין החיים. מחנה ברגן בלזן לא היה מחנה השמדה אלא מחנה עבודה, ויהודים מתו מעבודת הפרך, מהקור הנורא, מרעב וממחלות. מאות רבות של יהודים מתו בתקופה זו בברגן בלזן מידי יום ביומו.

הלכתי לצריף של אמי, שהייתה חולה מאוד מאוד, התיישבתי לידה והתחלתי לומר את ההגדה. יין לא היה לנו. מצות לא היו לנו. גם לחם לא היה לנו. דבר אחד היה לנו, והרבה, הרבה, הרבה – מרור! הרבה הרבה מרור בלב! אמרתי בלחש את ההגדה, כשאמי ספק שומעת ספק אינה שומעת את אשר אני קורא. אך כשהגעתי לברכת הגאולה ואמרתי את המילים "כן ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבניין עירך וששים בעבודתך" – הרגשתי שבפעם הראשונה אינני מאמין במה שאני אומר. מישהו מאיתנו כאן עוד יגיע למועדים ולרגלים אחרים? מישהו מאיתנו עוד יראה את ירושלים? מישהו מאיתנו עוד ישמח? פרצתי בבכי, ובאמצע הברכה הפסקתי את אמירת ההגדה...

לו יכולתי לתאר לעצמי באותו ליל סדר של שנת תש"ה שמץ ממה שמתרחש כאן היום, לו יכולתי לדמיין לעצמי שאזכה להגיע לארץ ישראל עם אחותי ושני אחי, שאזכה לחיות במדינה יהודית, שאזכה להקים משפחה, שאזכה לגדל שבעה ילדים, שאזכה להיות לאחר ארבעים שנה סנדק בברית המילה של נכדי בירושלים, לו יכולתי לדמיין לעצמי אך משהו מכל זה - אולי הייתי מצליח לסיים אז את קריאת ההגדה"...

לחנים של הפרק

נחמו נחמו עמי, הרב שלמה קרליבך

על הר גבוה, יוני גנוט ודניאל סלומון

אהרן רזאל, הגיע זמן הגאולה

מתוך השיר:

"הגיע זמן הגאולה, הגיע זמן הגאולה אני שומע את ינון ואליה ואם גבוא אָחַד יאמר שְׁמְאוּחָר או מְיוּחָר או אי אָפְשֵׁר תִּדַע לָךְ, הַשָּׁעַר עוֹד לֹא נִסְגָּר" על השיר באתר הזמנה לפיוט

כנפי רוח/ הרב קוק (כאן בביצוע ביני לנדאו ומקהלת ישל"צ)

מילות השיר "כי פת עז לך יש לך פנפי רוח, פנפי נְשָׁרִים אֲבִירִים" רומזות לפסוקים החותמים את הפרק.